

Inklusiivinen valmistava opetus Martinlaakson koulussa Vantaalla

Tiina Elonen

Laajavuoren koulussa Vantaalla alkoi huhtikuussa 2012 projekti, jonka tavoitteena oli kartoittaa ja tiedostaa valmistavan opetuksen toimintatapoja koulun arjessa sekä kehittää niitä. Hyvin pian huomattiin, että kyse ei voi olla pelkästään valmistavasta opetuksesta, vaan mukaan liitettiin koko Suomi toisena kielenä -opetus (S2-opetus). Rahoitus hankkeelle saatiin Osallisena Suomessa -hankkeesta, joka maksaa opettajien sijaiskulut kokoontumiskertojen ajalta. Syksyllä 2012 ryhmään tuli mukaan yläkoulun S2-opettaja, kun Laajavuoren alakoulu ja Martinlaakson yläkoulu yhdistyivät Martinlaakson kouluksi, joka on yhtenäiskoulu. Vantaan lähikouluperiaatteen mukaisesti suurin osa alueen peruskouluikäisistä nuorista käy koulua omalla alueellaan. Näin ollen Martinlaakson koulussa on perusopetuksen luokkien lisäksi kaksi valmistavaa luokkaa, kolme pienryhmää, autismiluokka ja kaksi harjaantumislukkaa. Martinlaakson koulussa on noin 730 oppilasta, joista viidennes on monikielisiä S2-oppilaita.

Martinlaakson koulun projekti on osa laajempaa Osallisena Suomessa -hanketta. Me keskitymme projektissamme siihen, kuinka voisimme kehittää jo nyt koulussamme toimivia yhteistyömalleja valmistavan opetuksen ja perusopetuksen välillä. Koulumme kehittämishanke jatkuu vuoden 2013 kesään saakka. Kartoitamme projektissa niitä mahdollisuuksia ja haasteita, joita liittyy valmistavan opetuksen oppilaan osallistumiseen perusopetukseen.

Projektissa pyrimme hiomaan yhteistyötä valmistavan opetuksen ja perusopetuksen välillä niin, että se palvelisi mahdollisimman hyvin sekä valmistavan oppilaita että perusopetuksen oppilaita. Koulullamme on jo nyt hyviä, toimivia käytänteitä. Nämä käytänteet kirjoitetaan näkyville, ja pohdimme, miten niitä voisi kehittää. Tarkastelun kohteena on luonnollisesti myös asioita, jotka eivät toimi.

Valmistavan opetuksen oppilaiden sijoittuminen vain tietyille luokille ei pitemmän päälle kannata hedelmää. Projektin yhtenä osa-alueena pohdimme, miten oppilaiden sijoittumista eri luokille voisi tukea. Muita tarkasteltavina olevia osa-alueita ovat kielen kehityksen tukemisen lisäksi mm. lukujärjestykset, koulunkäyntitaidot, eri oppiaineiden vaatimukset, henkilöstö, kodin ja koulun välinen yhteistyö, resurssit ja rakenteelliset muutokset. Lähtökohtanamme on kehittää pienin askelin inklusiivista toimintaa koulussamme.

Tuumasta toimeen

Tammikuuhun 2013 mennessä meillä on ollut neljä kokoontumispäivää, joissa on ollut mukana kaksi

luokanopettajaa, kaksi S2-opettajaa, valmistavan opetuksen opettaja sekä vierailevina tähtinä aineenopettajia, valmistavan opetuksen aluekoordinaattori ja Osallisena Suomessa -hankkeen projektipäällikkö. Asioita pohditaan ja viilataan myös lyhyissä välituntipalaverissa, Wilma-keskusteluissa (Wilma on kodin ja koulun väliseen sekä koulun sisäiseen kommunikaatioon tarkoitettu internetsovellus) ja pikaisissa käytäväkohtaamisissa.

Lähdimme liikkeelle pohtimalla, miten valmistava opetus, S2-opetus ja perusopetus toimivat meidän koulussamme. Tämä pohdinta herätti kysymyksen siitä, miten me opettajat toimimme. Konkretiasta oli helppoa lähteä liikkeelle. Suurennuslasin alle pääsivät koulumme arkipäivän opetuksen käytänteet. Mietimme, mitkä käytänteet toimivat ja mitkä eivät. Tiukka käytänteiden arviointi ja kehittäminen etenivät naurun ja hurtin huumorin säestämänä. Pohdintamme poiki myös innovatiivista ideointia. Osa ideoista pääsi kokeiltaviksi, osa kuopattiin alkumetreille.

Omasta luokasta...

Hiljattain Suomeen muuttanut koululainen aloittaa Vantaalla opinpolkunsa valmistavassa opetuksessa. Martinlaakson koulun valmistavassa opetuksessa oppilas aloittaa mahdollisimman lyhyellä ”oma luokka”-jaksolla. Suomen kielen taidostaan ja perusopetuksen luokkien tilanteesta riippuen oppilas aloittaa integraatiotunnit jossakin aineessa/joissakin aineissa mahdollisimman nopeasti. Jonkun oppilaan kohdalla kyse on parista viikosta, kun taas toinen pysyy ”oma luokka”-vaiheessa pidempään. Jokaisella valmistavan opetuksen oppilaalla on omat vahvuutensa, ja nämä huomioiden aletaan opiskella ja myöhemmin vahvistaa suomen kielen taitoa.

...liikuntaan...

Usein liikuntatunnit ovat ensimmäisiä tunteja, joihin oppilas osallistuu perusopetuksen puolella. Valmistavan opetuksen oppilaat tekevät yhteistyötä perusopetuksen oppilaiden kanssa liikuntatunneilla niin, että luokat toimivat yhdessä kahden tai kolmen opettajan johdolla. Varsinkin alkuopetuksessa oman opettajan mukanaolo tuo turvaa molemmille ryhmille, ja toimintamallien oppiminen vähälläkin kielitaidolla on mahdollisimman tuettava. Samoin tällöin voidaan tukea esimerkiksi erilaisin ryhmäjäoin yli luokkarajojen tapahtuvaa tutustumista ja kaverisuhteiden muodostumista.

...englantiin, käsitöihin, musiikkiin ja kuvataiteeseen...

Osa oppilaista on aloittanut perusopetuksen tunnit englannin kielen opiskelussa perusopetuksen mukana. Tällöin oppilaan oma englannin kielen taito on ollut niin hyvä, että englannin kieli voi toimia tukikielenä suomen kielen opiskelussa. Käsitöytunnit ovat oppilaille motivoivia ja erilaisia suomen kielen oppimistilanteita verrattuna reaaliaineisiin. Suuret ryhmäkoot kuitenkin rajoittavat niille osallistumista. Onkin syytä kiittää koulumme opettajakuntaa siitä, että jokaisella on halua löytää ratkaisu esimerkiksi ryhmäkoko- ja tilaongelmiin. Luontevia ja paljon käytettyjä integraatiotunteja ovat myös kuvataiteen ja musiikin tunnit.

...ja osaksi perusopetusta.

Jotta mahdollisimman luonteva yhteistyö valmistavan ja perusopetuksen välillä olisi mahdollista, on molempien luokkien ryhmäkokojen oltava järkeviä. Oppilaiden siirtymisen on oltava mahdollista fyysisissä tiloissa. Jos perusopetuksen luokassa on jo valmiiksi ahdasta, ei lisäoppilaiden tulo luokkaan ole mielekästä. Samoin oppilasaineksen ja lukumäärän on kohdattava. Jos luokka on kovin haasteellinen, eivät opettajan voimavarat enää riitä yhteistyön aloittamiseen ja ylläpitämiseen.

Oppilaat itse ovat ottaneet integroinnin vastaan jännittävänä vaihteluna. Ensimmäiset integraatiotunnit saavat varmasti perhoset lepattamaan valmistavan opetuksen oppilaan vatsassa. He menevät innostuneesti perusopetuksen tunneille ja pitävät itse huolen siitä, että muistavat mennä tunneille. Kaverisuhteet saavat joskus aikaan senkin, että opettajat ottavat vastaan oppilaslähetystön, jossa on sekä valmistavan opetuksen että perusopetuksen oppilaita. Oppilailla on omia ehdotuksia siitä, kuinka uusia integraatiotunteja voitaisiin järjestää. Useimmiten ehdotukset ovat todella hyviä ja toteuttamiskelpoisia.

Miksi valmistavaa opetusta tarvitaan?

Ryhmämme pohti, miten opetus ilman valmistavaa opetusta käytännössä toimisi. Tulimme kuitenkin siihen johtopäätökseen, että oma kotiryhmä valmistavan opetuksen oppilaille puoltaa kyllä paikkaansa. Oppilaat tarvitsevat paikan, jossa vertaisryhmällä on samankaltaisia kokemuksia oppimisesta ja sen vaikeuksista. Varsinkin suomen kielen oppiminen ohjatusti vaatii oman ryhmänsä, jossa oppilas voi turvallisessa ympäristössä kysyä uudelleen ja uudelleen asiaa, jota hän ei ole ymmärtänyt.

Valmistavassa opetuksessa lukujärjestys on hyvin joustava ja pääasia on suomen kielen oppiminen. Lukujärjestyksen on oltava joustava, koska oppilaiden tiedot ja taidot kehittyvät eri tahtiin, oppilaita tulee kesken lukuvuoden luokkaan ja heitä myös lähtee perusopetuksen tunneille sekä perusopetukseen kesken lukuvuoden. Mitä parempi oppilaan suomen kielen taito on, sitä enemmän hän kulkee perusopetuksen mukana.

Valmistavassa opetuksessa käy oppilaita perusopetuksen luokista. Osa on entisiä valmistavan opetuksen oppilaita, osa ei. Aina syy ei ole kielellisissä vaikeuksissa. Joskus perusopetuksesta tulee valmistavaan luokkaan oppilas harjoittelemaan omia taitojaan jossakin aineessa ja tukemaan valmistavan opetuksen oppilaiden suomen kielen oppimista. Tärkeää on myös se, että meillä ei ole ”suljettuja luokkia”, vaan jokaiseen luokkaan sijoittuu myös S2-oppilaita.

Valmistava opetus ja S2-opetus

Usein S2-opetus alkaa vasta valmistavan opetuksen päätyttyä. Koulussamme S2-opettaja on ottanut toisenlaisen lähestymistavan kouluun tuleviin uusiin suomen kieltä opetteleviin oppilaisiin. Myös valmistavan opetuksen oppilaat ovat tervetulleita S2-tunneille. Tällä on ollut suuri merkitys mm. kaverisuhteiden syntymisessä, oppilaiden itsetunnon tukemisessa ja integroitumisessa sekä kouluun että Vantaalle.

Valmistavasta opetuksesta kukaan ei tule valmiiksi eikä oppilaan kielen oppiminen ole vain S2-opettajan murhe. Jokaisella tunnilla jokainen oppilas oppii opittavan sisällön lisäksi uusia käsitteitä suomeksi. Meillä on onneksemme opettajakunta, joka on erittäin kieli- ja kulttuuritietoista. Projektimme myötä tämä tietoisuus on tullut esille ja siitä on auennut myös uutta keskustelua.

Yhtenä perusopetuksen ja S2-opetuksen onnistuneena kokeiluna mainittakoon neljännen luokan opettajan ja S2-opettajan rinnakkaisopetuskokeilu äidinkielen tunneilla. Luokasta ei lähdettykään S2-tunneille, vaan S2-opettaja tuli perusopetuksen luokkaan. Molemmat opettaja olivat tyytyväisiä tunteihin. Järjestelyn ansiosta kaikki opiskelivat samaa asiaa ja saivat tukea oppimaansa. Järjestely poiki hyviä oppimistuloksia, tukien myös heikkojen ”suomenkielisten” oppilaiden oppimista. Hyvän kokemuksen pohjalta yhteistyö jatkuu edelleen. Tuntien valmistelu vaatii yhteistä suunnittelua. Yhteisen suunnitteluajan löytyminen on joskus melkoinen kompastuskivi. Opettajat kiinnittävät huomiota mm. tehtävien eriyttämiseen, asioiden graafiseen esittämiseen, opetukseen kuvalliseen tukemiseen ja monivalintatehtävien käyttömahdollisuuteen.

Kulttuuritietoinen koulu

Oppilaan siirryttyä perusopetukseen on luokanopettajien ja aineenopettajien tiedostettava oppilaan historia. Vaikka oppilaat käyvät koulua Suomessa, luokassa on historiaa eri puolilta maailmaa. Oppilaiden taustat ovat hyvin erilaiset. Helposti ajatellaan, että jos oppilas tulee Afrikasta, hänellä on kehitysmaa- ja agraarikulttuuritausta. Tai että jokainen Euroopasta tuleva oppilas tulee länsimaisesta kulttuurista arvoineen ja tapoineen. Näin ei asia kuitenkaan ole. Afrikasta tulee oppilaita, jotka ovat kotoisin suurkaupungeista, ja osa Euroopasta tulleista oppilaista on lähtöisin paimentolaisperheistä. Tiedostettava on myös se, että tavat, tottumukset ja säännöt ovat hyvin erilaisia eripuolilla maailmaa, ja Suomen tavat on opittava eikä se onnistu hetkessä. Enää emme voi puhua vain kielitietoisesta koulusta, vaan sen rinnalla on tiedostettava kulttuuritietoisien koulun tarve.

Oma äidinkieli

Oppilaiden oman äidinkielen opettajien kanssa meillä on hyvin vähän yhteistyötä. Joitakin opettajia emme edes tunne, koska lapset käyvät muilla kouluilla oman äidinkielen tunneilla. Oman äidinkielen opettajalla on oma tapansa opettaa lapsille äidinkieltä. Heidän ryhmänsä ovat erittäin heterogeenisiä, joten ajatus siitä, että he kävisivät läpi teemoja luokka-asteittain, on mahdoton. Kuitenkin olisi tärkeää, että myös näillä tunneilla omaa äidinkieltä opiskeltaisiin niin, että se tukisi lasten oppimista suomen kielellä. Jos opettajakunta tuntisi toisiaan paremmin, olisi yhteistyön tekeminen ja jo yhteyden ottaminen puolin ja toisin helpompaa. Joidenkin oman äidinkielen opettajien kanssa yhteistyö toimii oikein hyvin. He esimerkiksi käyvät lapsen kanssa läpi omalla äidinkielellä oppimisen pulmakohtia.

Tärkeää olisi tietää, mitä me itse kukin tunneillamme teemme. Oman äidinkielen tunneilla opiskellaan ja kehitetään lasten omaa äidinkieltä, mutta tuntien sisältö jää usein arvoitukseksi meille muille opettajille. Eipä silti, emme me sitä juurikaan kysele. Ideaalitilanne olisi, että oman äidinkielen tunneilla voisi myös vahvistaa perusopetuksessa opittuja asioita. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan maahanmuuttajien äidinkielen opetus on perusopetusta täydentävää opetusta. Käytännössä kuitenkin kahden tunnin aikana viikossa ei ihmeitä tehdä, varsinkaan kun oppilaita on eri luokka-asteilta. Se, että korostamme oman äidinkielen merkitystä ja oman äidinkielen tuntien tärkeyttä, ei riitä. Meillä on paljon työtä tällä osa-alueella, kun pohdimme, miten saamme oman äidinkielen luontevaksi osaksi koulun toimintaa.

Maahanmuuttajaoppilaalle ei riitä, että hän oppii vain suomea. Hänen on opittava ja sisäistettävä uusia asioita suomeksi. Se on varsinkin alussa erittäin haastavaa. Jos lapsi on tarpeeksi pitkään Suomessa, käy jossain vaiheessa niin, että hän tuntee ja ymmärtää tietyt käsitteet ja asiat suomeksi, mutta niille ei ole omalla äidinkielellä vastinetta. Tämä voi muodostaa ongelman sekä lapsen identiteetin että myös opetussuunnitelman kannalta. Opetussuunnitelman perusteissa sanotaan, että suomi toisena kielenä -oppimäärän tavoitteena on, että oppijalle kehittyy vähitellen monipuolinen suomen kielen taito oman äidinkielen rinnalle (Opetussuunnitelman perusteet 2004, s.96). Tämä luo haasteita lapsen oman äidinkielen opetukselle. Niin pienellä tuntimäärällä, kuin mitä lapset saavat opetusta omalla äidinkielellään omasta äidinkielestään, ei millään voi kattaa sitä, mitä lapset oppivat suomeksi. Vielä suuremman huolen aiheen muodostavat ne lapset, jotka eivät syystä tai toisesta saa lainkaan oman äidinkielen opetusta. Oman äidinkielen kehittyminen on erittäin tärkeää lapsen identiteetin kehittymiselle ja myös muiden kielten oppimiselle.

Arviointi

Erityisen mielenkiinnon kohteena oli alusta asti oppilaiden arviointi. Miten voimme arvioida oppilaiden osaamista niin, että se on oikeudenmukaista, tasavertaista ja informatiivista? Tämä vaatii tiukkaa pohdintaa

ja keskustelua suuremmallakin foorumilla, ja sitä pohdimme mekin. Pohdimme kysymyksiä; milloin arvioida ja miten arvioida. Eurooppalaiseen viitekehykseen pohjautuva ohjeistus antaa hyvän perustan arvioinnille valmistavassa luokassa ja peruskoulun päättävien nuorten arvioinnissa. Kaikki siinä välissä oleva suomen kielen ja varsinkin muiden aineiden arviointi aiheuttaa päänvaivaa. Suomen kielen arvioinnissa apuna on S2-opettaja, jolla on laaja näkemys maahanmuuttajalasten ja -nuorten arvioinnista.

Varsinkin yläkoulun puolella oppilaiden hyvä puhekielen taito saattaa hämätä opettajaa. Ainekohtaiset käsitteet jäävät helposti oppilaalle hämärän peittoon. Kokeisiin vastaaminen kirjallisesti voi olla todella haasteellista hyvästä puhekielen taidosta huolimatta. Yksi opettajistamme on ratkaissut ongelman sillä, että oppilas saa tarvittaessa täydentää koetta suullisesti. Samainen opettaja on fiksusti tiedostanut sen, että silloin kun suomen kielen taito vielä kehittyy, on oppiaine oppilaalle väline suomen kielen haltuun ottamiseen. Oppiaine itsessään ei ole silloin oppilaalle pääasia. Joissakin tapauksissa oppilas opiskelee samalla myös uuden oppimisstrategian käyttöönottoa. Parhaassa tapauksessa aineen opettamisen avulla oppilas kotoutuu suomalaiseen yhteiskuntaan. S2-opettaja on tarjonnut myös apuaan teemojen käsittelyssä ja käsitteiden avaamisessa.

Haasteen muodostavat muut reaaliaineet, joissa oppilaiden tietojen ja taitojen taso pitäisi saada esille kielitaidon takaa. Huomioon pitäisi voida ottaa myös se, mikä on realistista oppia oppilaan suomen kielen taidoilla. Haasteen oppilaan arviointiin tuo myös toisinaan opettajien paljous, varsinkin yläkoulun puolella. Jos oppilas on usealla tunnilla jonkun toisen opettajan opissa, on luokan opettajan hankala muodostaa kokonaiskuvaa oppilaan taidoista.

Yhdessä vanhempien kanssa

Yksi projektimme ulospäin konkreettisesti näkyvistä kohokohdista oli vanhempainilta maahanmuuttajaperheille. Ilta alkoi Wilma-klinikalla, jossa vanhempia opastettiin yksilöllisesti Wilma-tunnuksien tekemiseen ja Wilman käyttämiseen. Vanhemmilla oli mahdollisuus tutustua kouluruokailuun maistamalla ruokaa, jota oli seuraavana päivänä kouluruokana. Saimme hankittua jokaiselle kieliryhmälle oman tulkin. Illan aikana vanhemmille esiteltiin koulun rakenne, oppilashuoltoryhmä ja sen toiminta, miten oppilaita arvioidaan, KiVa-koulutoimintaa, kielitaidon merkitystä ja S2-opetusta, suomalaisen koulun toimintatapoja ja vanhempien roolia lasten koulunkäynnin tukemisessa. Iltaan osallistui nelisenkymmentä vanhempaa. He toivoivat jatkossakin vähintään kerran vuodessa samanlaisia tilaisuuksia. Haluamme kehittää iltoja jatkossa, ja keskustelulle vanhempien kanssa on järjestettävä enemmän aikaa.

Yhteistyöstä voimaa

Martinlaakson koulussa opettajien välinen yhteistyö on vahvistunut. Ylpeinä voimme kaiketi myös todeta, että kahden koulun kahvikuppien siirtäminen samaan kouluun on sujunut hyvin. Meillä on loistava yhteen hiileen puhaltava henkilökunta. Oppilaiden liikkuvuus luokasta toiseen vaatii tiivistä yhteistyötä, mutta asian voi nähdä myös toisin. Ilman opettajien välistä tiivistä yhteistyötä oppilaat eivät liiku luokasta toiseen. Usein tämä yhteistyö on käytäväpalavereja. Se, että oppilasvaihto toimii molempiin suuntiin tuo myös jonkinlaista tasa-arvoa perusopetuksen ja valmistavan opetuksen välille. Valmistava opetus ei toimi pelkästään perusopetukseen suuntaan oppilaita syöttävänä pallokoneena.

Meillä on onneksemme hyvin heterogeenista oppilasainesta koulussamme. Olemme nimittäin huomanneet, että sekalaiseen seurakuntaan on uuden oppilaan helpompi tulla kuin sellaiseen, jossa kaikki ovat hirvittävän hyviä tai jossa kaikki tarvitsevat paljon tukea oppimiseen.

Kahden koulun yhdistymisen myötä olemme pohtineet molempien koulujen vahvuuksia ja haasteita

monikielisten oppilaiden kannalta. Olemme saaneet sekä valmistavan opetuksen että perusopetuksen luokkien ovet aukenemaan molempiin suuntiin. Kynnyksien madalluttaminen edelleen on hyvässä vauhdissa. S2-opetus on muokannut opetuksen toimintatapoja erilaiset oppilasryhmät huomioiden onnistuneesti. Osa S2-opetuksesta on rinnakkaisopetusta, osa ryhmäopetusta.

Tärkeintä on ollut ymmärtää se, että me teemme näköistämme koulua. Emme yritä tulla samanlaisiksi kouluksi kuin naapurikoulu tai naapurikaupungin koulu. Meillä on loistavat opettajat ja oppilaat. Me teemme matkaa kohti inklusiivista koulua:

” Oppilaat käyvät koulua yhdessä, yhteinen opetus on järjestetty oppilaiden yksilöllisten edellytysten mukaisesti ja jokainen – niin oppilas kuin henkilökunnan jäsenkin - tuntee olevansa hyväksyty ja arvostettu kouluyhteisössä.”

Matka on aloitettu, eikä se ihan heti lopu. Onneksi!

Kirjoittaja toimii valmistavan luokan opettajana Martinlaakson koulussa.

Lähteet:

Erityisopetuksen strategia 2007. Opetushallitus.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Opetushallitus.